

ANNOTATIUNI despre tíera Hatiegului.

(Urmare.)

VI. *Beserica romana din Densus.*

Aici sosindu, nu intram in Hatiegu pana ce nu ne vomu intorce anca o data la cetatea Metrople — ca se venimu pe unu drumu pana aci ne amblatu; — deci

Altu ramu alu drumului ce esié din cetatea Sarmizegetusa se despartié pe la caramidaria de celu ce au dusu catra Pesceana, si pe campuri sau intinsu dreptu spre resaritul de vara pana la citadela, a caria urme se numescu acumu „Beseric'a alba“ si se afla in dreptulu satului Paclisia de catra m. n. oblu in cotitur'a drumului celui nou de acumu, carele tréce prin trensa in loculu celu mai redicatu.

Aceasta citadela are in lungime 70° si in lat. 35°, si catra midiloculu ocolului se vedu derimaturi mai inalte, si in taietur'a drumului celui de acumu se vedu in valuri esite curmedisiu ziduri de 1° gróse, eara de catra m. d. pe sub citadela decurge unu ramu, din „apa mare“ si intre apa si citadela stau inaltiate derimaturile unui turnu rotundu.

De la aceasta citadela, carea „plus — minus“ e in midiloculu vanei Hatiegului asiediata intre siesu si subsiesu, ochii se nutrescu de unu prospectu singulare, si inima romana bate mai repede.

De aci drumulu pe dunga siesului ce cauta in subsiesu pe la satulu „Totesci“ ajunge in teritoriulu Hatiegului, si la loculu numitu „pe Martin“ unde in unghiu decurge siesulu in subsiesurile unulu ce se deschide catra Tuscea prin apa Hatiegului, si celu alu „Apei Mare“ se cunosc urmele unui turnu de Custodia patratu numai de 6° la unu latu.

Din vechime au remasu faima traditionala, cumca sub acestu turnu sau impreunatu mai de multu o parte din „apa mare“ cu apa Hatiegului, si ambele asia unite au trecutu prin Hatiegulu de acumu oblu pe ulitia ce duce la piatia si asia in diosu.

De la acestu turnu trecundu apa se cunoáce si pe siesu unu drumu vechiu carele in departare catra r. de 1000 pasi intra in cetatea cea de pe siesu a Hatiegului.

Se afla eceasta, daea cercetatoriulu essindu din Hatiegu pe podulu de preste apa, va apuca pe drumulu ce duce la Totesci si va mérge pe drumu pana in dreptulu morii cei Imperatesci, sau in distantia de la podu ca de 200 pasi, acolo pe langa drumu de a stenga va vedé urmele zidului celui de catra m. n. a cetatii, eara célea l'alte trei laturi asia suntu de scormonite din seculi prin pluguri, si sunt deportate, in catu preste ele trecu plugurile fara impedecare; pentru aceea in dilele trecute urmarindu linia zidurilor au trebuitu pe alocurea ca se facu a se sapa in pamentu in mai multe locuri mai afundu ca de I palma pana ce am pututu ajunge la claditur'a cu varu; si asia totu la distantia de 5 orgii giuru in pregiuru acélea trii laturi cercetanduse cu resultatu convingatoriu, apoi sau mesuratu si sau aflatu a avé in lungu de catra m. n. spre m. d. 50° si in lat. 40°.

Cine acumu, dicu intieptii cercetatori, va puté demustra din preinsemnatele doue cetati, citadela din susu de orasiu sau aceasta au fostu „Castrum Hatzeg“ carele se memoreadia in Indice la Supp. Cod. Dipl. a meritului comite Iosifu Kemény Tom. II, pag. 303, cumca au essistatu la a. 1398? au dora é citadela, carea pe locu redicatu asiediata, si mai mica mai bine sau pututu conserva? au

cetatea unde se spune ca au fostu Hatiegulu mai de multu?

De la cetate putinu spre resaritu suntu 6 baterii de pamentu cu valuri afunde, de pe carele la a. 1788 cu puterea focului tunurilor sau devinsu Turcii, carii apoi in reintorcerea loru 36 de satele au pustiiu cu focu si sabia, precumu dupa Nr. Guber. 8018 a. 1788 au insemnatu G. L. in cartea sa „Az Erdélyi Diaeták és országos végzések foglalatlja etc. pag. 192, Nr. 6.

Eara in Hatiegulu de acumu din vechime nu se afla altu ceva memorabile de catu la spitalulu soldatiloru sau claditu in paréte o pétra adusa de la Sarniz. carea adumbreadia pre zeulu „Bachus“ tineru, cu parulu cretiu, cu capulu plecatu spre spate si de totu golu, carele in mana stinga redicatu in susu tine unu vasu din carele decurge fluidulu preste fatia lui, si in cea dreapta proptita in sioldu tine unu bucinu.

Mai este un'a pétra cu frundia de maslinu si cu unu manunchiu — póte — de mai multe flori, carele inse de la unu locu e ruptu — aceasta se afla in parétele caseloru parochiale acumu reformate de aici, carele inse din preuna cu beserica reformata pana la principele Gabriele Bethlen au fostu romanesci, — anca si acumu pe sub varuitura besericei se cunosc picturile ritului orientale. Cum sau cuprinsu acestea de la romani este prea bine cunoscutu istoriciloru; inse astadi in Hatiegu nu este nici unu proprietariu de casa reformatu, ci numai Venetici.

Cu ocasiunea sapareii valluriloru la drumulu celu nou din diosu de Hatiegu au descoperitu o fontana véche de pétra de munte eara nu de bicasi didita; sau proieptatu se se desfunde. —

Se memoreadia si alta fontana in midiloculu inaltierii drumului prin padure catra Silivasiu de diosu — intru carea se scie cumca la a. 1788 cu ocasiunea imbuldielei Turciloru, o casa erariala, sau afundatu si sau astupatu.

Eara pentru cei curiosi pe viitoriu insemnediu cumca in capetulu Hatiegului din diosu suntu nisce derimaturi si fundamente de cladiri, inse ca se nu se alunece cineva in viitoriu a créde ca acélea ar fi remasitie antice, de acumu se scie, ca acelea au fostu profontaria redicatu in seclulu trecutu dupa intemeierea militiei limitanee.

Suntu inse mai in giosu de Hatiegu pe fatia dealului de catra satulu Subcetate, totu in territo-

riulu Hatiegului, din susu de cararea ce duce prin padure la acela satu doue petri vestite „patulu celu mare alu Jidovului, si patulu celu micu alu Jidovului“ —; acéstea suntu nisce petri de cate 2° esite din pamentu, inse asia ca decatra fatia pamentului suntu ascutite — si de asupra largi, unde, mai alesu in patulu celu mare este scobitu patu de 4° de lungu si ca perina taieta intr' insulu; si asia se vedu ca „Cornulu“ intorsu. Ce insemnatate au avutu in vechime nu se póte cu securitate spune; de nu cumva, ca Judeii ca aliati ai Deciloru in contra Romaniloru aici au tinutu vigiliile sale.

Essindu din Hatiegu, catra satulu Bretea-Rom. dupa ce sau trecutu dealulu Hatiegului in capetulu padurei la podu cercetatoriulu de anticitati se nu treaca podulu, ci pe drumulu ce trage spre o redicatura catra apusu se apuce, si dupa ce sau redicatu de a supra, i se deschide in padure unu siesu frumosu cu padure tinera taietura din a. 1851; aie totu pe drumu se mearga distantia de 100 pasi, si iata va ajunge la ruinele unei citadele antice; loculu acumu se numesce „la Caramidi“.

Loculu acesta e una redicatura de pamentu bumbuléia asiediatu in capetulu padurei asia numite fiscale, si are de catra r., precumu sau disu, finitulu pogorului celui ce duce la Bretea, de catra m. n. in adencime pereulu Silivasiului; de catra apusu si m. d. redicaturile dealului Hatiegului acoperite cu paduri mari.

Acestu locu cercetundulu mai de aproape amu aflatu urmele ziduriloru citadelei de 70° in lungu de catra r. spre a. si de 35° in lat. si se invescu acélea, ici colea, in fatia pamentului pe sub musci de 1/2° de grose, eara in partea citadelei de catra apusu se vedu derimaturi mai mari pline de caramidi si tigle vechi si varu, suntu si sapaturi intr'ensele — dupa comori —; eara zidurile in unele locuri suntu acoperite cu trupinile celoru mai vechi ca de 500 ani stegieri.

Aceasta citadela este in tota forma si marimea ei egala celeia de asupra Paclisiei; ore ce nume au avutu in vechime? — Nu cumva aceasta au fostu cetatea „Volmerii“? despre carea scrie Zamosie in Analectic Dac. Cap. 1. Cumca muntii si dealurile fatia cu densa de pe lunga Streia se numescu ai Volomirului.

N. B. Satulu Balomiru se afla la pótele muntelui unde intra apa mare in Streiu — cate de 1 ora de aci, ci acela fiindu unu satu micu lacuitu mai

cu sama de Tigani-Baiési si afiliatu satului subcetate, n'au pututu da nume muntiloru de pe aici.

Si óre „Petovium“ n'au fostu cetatea — Hategului in vechime, unde „Publiu Eliu“ in inscri-sulu de la Fridvalsky Nr. 68 au fostu „Auri-Lustrator (luatoriu de sama preste auru la Baii, carele au lasatu urmele loru in teritoriulu Farcadilului si alu Craguisiului? —

Cu atata mai multu, fiindca acestea cetati se asedia in dreptulu Stréinului nu de parte de intrarea lui in Muresiu, si ca cumu aru fi fostu vecine la olalta, alt' mintrea cumu aru fi pututu se fie purtatoriu de grisia Public Elie preste ele „Civitatum Volmerii et Petovii Curatori“ — óre mai afla se pétr'a ce are inscri-sulu despre acéstea in Turd'a, dupa cumu au asseritu Fridvalsky? — Se responde cei de pe acolo?

S. M.

COLONIILE FENICHIENILORU.

Nece un'a tiera a lumei antice in relatiune la o intindere asia mica n'a intemeiatu atatea cetati, nece si-a estinsu asia departe coloniile, ca Fenichi'a.

a) Fenichienii inca de'n tempii cei mai vechi au fundatu colorii pe continentele Asiei mai alesu in provinciile Eufratului, in Cilici'a (a fundatu cet. Farsus) si Siri'a. Dela Fenichi'a spre a médi, de alungulu tiermiloru marei se intindea unu siru din colonii fenichiene (cum: Ioppe, Ascalon scl.), aceste spre apusu se continu au pen' la Egiptu si spre a médi pen' la marea rosia. Pe insulele sinului persicu inco se aflau colonii fenichien (cum Tilus, Aradus).

b) Pe insulele marei mediteranee avéu Fenichienii colonii in Cypru, in Rhodu, carea o colonisara inco inainte de migratiunea Doriloru. Ei avéu colonii in mai multe insule ale Cycladeloru (Melos) si ale Sporadeloru (Thera), in Creta (Candia) Cyther'a, si spre nordu se intinsera pen' la Hellespontu (Dardanele) mai alesu in insul'a Thasus memoravera nu numai pentru baile sale cele pline de auru, ci si pentruca sierbea de punctu trecatoru al' comerciului, ce se esporta spre Traci'a si pontulu Eussinu (marea négra). In fine mai intemeiara Fenichienii colonii in Sicili'a (aici colonisara cet. Panormus Motye Solocis), in insul'a Malt'a, Sardini'a, Corsic'a, in insulele Balearice si Pityuse.

c) Ispani'a, si inco partea medianale — apuséna a acelaia nu numai nu s'a sierbitu de locu principalu pentru coloniile fenichiene; ci inco se pare a fi fostu de Fenichieni chiaru asia tratata, cá si o tiera cucerita, dela care in decursu de secolii a fostu departata verice concurentia streina. Dela Fenichienii si au luat numirea cele mai multe cetati ale Ispaniei cum: Cartaginea, Gades, Utica s. a.

d) Pe tiermulu nordicu si nordu-apusénu alu Africeii inca se aflara mai multe colonii fenichiene. Asia: Sidonienii in decursulu secol. 12. pusera temeiu la fundarea Cartaginei; Tyrienii (locuitorii de'n Tyrus) in 1100 a. Cristu fundara cet. Utica; éra in secolulu 9 si 8 a. Cr. pre candu se aflau in culmea puterii sale — au intemeiatu mai multe orasie filiale in Numidi'a si Mauritan'i'a. Mai numeróse au fostu coloniile fenichiene in tiermurele apusénu al' Africeii: Aici, se dice ca Tyrienii ar' fi intemeiatu 300 cetati.

Comerciulu, naiegatiunea, inventiunile si industri'a Fenichieniloru.

Fenichienii in decursulu mai multoru secolu au jucatu rol'a celui de'nteiu poporu negotietorescu in lume. Ei au fostu medilocitori comerciului intre apusu si resaritu; de orace ei pre'n comerciulu marinu si continentalu aduceau in tier'a sa produse de'n provinciile cele mai departate; acele pre'n arta prefacandule le latien in tote partile pe'ntre coloniile sale cele numeróse. In astu tipu Fenichienii desvoltara unu comerciu intinsu, care dedú oca-siune la intemeierea mai multoru colonii. — Obie-ptele comerciului nu intr'a tata erau produsele proprii ale tierii si industriei sale, incatu mai alesu marfele, care le importau séu nemedilocitu de'n provinciile Eufratului si Egyptu, séu medilocitu — pre'n aceste tieri — de'n Indi'a si Etiopi'a. Pentru acesti articlii de produse orientali, esportau in Orientu produse de ale coloniiloru apusene, mai alesu metale si anumitu argintu.

Impreginararea, ca Fenichienii tempiloru celoru mai vechi au fostu medilocitorii comerciului, ce se porta intre apusu si resaritu, a contribuitu multu la credinti'a, cumca ei ar' fi fostu inventatorii celoru mai momentose institutiuni de cultura. Totusi ei acele li-a imprumutatu dela populii, cari locuéu mai spre Orientu: Asia mesurile, banii si pondurile le-au luat dela unu populu aramaicu; Astro-nomi'a a invetiati'o dela Chaldei; coloritul de pur-pura l'au invetiatiu dela Asyrieni, si fabrica de glaji

a invetiat'o pote dela Egypteni. De'n contra nu se pote negá, cumca Fenichienii in tempii cei mai vechi au eserceatu insemnate ramuri de industria si enca cu celu mai bunu succesu. Asia ei siau castigatu faima pre'n perfeptionarea primei naiegatiuni; ei prelucrau metale; facu tiesaturi vapsite cu colori de purpura, fabrica sticle, care parte servéu spre infrumsetiare, parte se usuau ca vase de beutu scl.

I. R.

S U N E T U.

Remani in fericire idolatrata juna,
A cui falace amóre atat ma ametit!
O sintia ti decanta pe lirica lui struna
Resunetulu tristetii-momentului cumplit.

Resfirati anca odata trasurile superbe,
Pe juni la amagire cu farmec ce i rapescu,
Dar vai! a ta amóre in peptu mi se strasferbe, —
Trasurile ti far' voiامي in elu se contopescu.

Ochiarea-ti brillante — scanté'la cea divina —
Alu teu portretu de angeru in sinu nu l'a ascunso,
Deci pipaia tirana! la bratiumi, ce se 'nchina
Si cauta, a ta radia ce tare a petrunso!

Cercatamu se eluptu eu poterea ti grandiósa —
Cercatam cá icón'a ti din mine se o stergu,
In daru, ca totdeuna faptur'a ti cea frumósa,
In antea mea lucesce ori unde voiu se mergu.

Si totusi o atata pretiósa caretate
La tat-a suferire in peptumi dorerosu,
Ce ale mele simtiuri d'amóre sagetate
Pan va costa viét'ia strapungelea doiosu.

In aste mari torminte totu idolu esci feciora
Sperantia 'ndulcítoria la dilele ce vin,
Spre eterna suvenire la celu se te adóra
Santiesce dar vergine din ochii ti unu rubin!

G. Delianu.

A M I C I T I A.

Febe a firei promenada
Tu cantandu ai adormitu
Si'n vestminte de parada
Te aflai cantandu tresitu:

Candu frumós'a passeruica,
Ce pe crénga verde stá,
Bate la 'mea ferestuica
Cantandu suvenirea ta.

Vai! si cata mangaiére
In alu meu peptu n'a intratu:
Acumu grige si durere
Paserea mia causatu;

Cati la amea cercetare
Tu cantandu ai adormitu,
Si p'a naturei carare
Te'ntorcéi nepotrivitu;

Caci la désa mea strigare
Focós'a echo 'mi respundea,
Si a inimei oftare
In cale me insotiéa

Atunci a ta intristare
Peptulu meu la sfasiatu,
Acumu cornu de 'ndestulare
Seti manedie neincetatu!

Dara a mea pietate
Dieului o sacrificu,
De erburi nemirosate
Me ferescu, si'mu cercu amicu.

E. Muresianu.

BIBLIOGRAFIA MAGIARA.

Vestitulu in specialitatea sa literatu magiaru Ladislau Kóvári, cunoscutu si ca aucturu alu opului despre anticitalile si de raritalile de'n Ardealu —, dupa ce vediú ca opulu lui aflá primire caldurósa intre publiculu cithitoru alu natiunei sale; apoiu luá d'aici indemnu si mai mare de a imbogati literatur'a natiunei sale, — si astadi lucra la unu opu, pen-tru care nu va puté se remana indiferinte nici romanulu; fiindca elu inca va constitui o parte mare a oieptului pertractarei opului acestuia, care esse sub numire: „Erdély nevezetesebb családjai 's emberei, és azok befolyása hazánkra, nemzetünkre“ in H tomuri. — Atatu pentru avisare timpuria. —

НЕОЛОГИСМА.

II.

Он есемпль. Съ черчетъм вземе че пакъ саъ пот паште дин верька кзлецере. Лзъм ачест есемпль пентркъкъ а фост оипнтъ диккзиснлор пречедендѣ.

Партечиниъ трекът е о формъ фекзндъ че дъ вѣдъ ла о тзлдиме де нзме пентрчинитъ, де варіе форме ші днсемпърі. Дакъ н'ам лза алтъ дн консидерацізне декът ригореа чеа рече а аналодіеі ші етімологіеі іп тóтъ естіндереа са, атънчі къзтадѣ че нзмер нефинитъ де нзме кз диверсе форме пот съ скътзрѣскъ дин ачест несекат партечиниъ. Кзлес, кзлесъ, кзлешізне, кзлесъръ, кзлесор, съ лзъм де фжнтжнъ партечиниъ овсолет дн гът: кзлэгът, кзлегалъ, кзлегъчїзне, кзлегътзръ, кзлегътжнт, кзлегътор, кзлегъторіъ; съ лзъм де пзнт де плекаре партечиниъ овсолет кзлесжт: кзлѣсжт, кзлесжтъ, кзлесъчїзне, кзлесътзръ, кзлесътжнт, кзлесътор, кзлесъторіъ; съ плекъм дела колект: колектъ, колектчїзне, колектзръ, колектор, etc. etc. Ла фжкаре дин ачесте треі категоріі маі пзтеам воцї ші формуле дн *ate, ime, etc.* Дар крзцаръм націенда ленторлор темжндзне съ пзї десгъстъм кз атжте кзвінте скължтвзте ші дъвълззате. Чіне-ші афлъ пльчере поте съ іеѣ алт верь: дїрецере, скріере ш. а. ші съ мергъ тот аша.

Че съ зічем ла ачестъ тзлдиме де форме? сжнт дóръ тóте взне, тóте де адонат, тóте де лїпсъ? Шнї дин кз нзмаі челе че пакъ дин кзлес сжнт взне, пентркъкъ нзмаі ачѣста ар фі адевърата формъ де партечиниъ ротънеск: дзпъ жздеката ачестора, тоте челелалте: кзлегътор, колектор etc. сжнт вїдіоѣсе. Алдїї-с де пърере кз тóте ар фі взне, съ ле адонеръм не апзкато, ші съ не тжндрїм кз еле кжт де аввдї сжнтет. Еаръ пої че съ зічем? Респнзса постръ 'а детеръм маі сзс, кзткъ тóте ачесте ші алте маі тзлте форме ле поцї стóрче дакъ врѣї дин лїмва ротънъ: еле ведеск аввдїа лїмвѣі пóстрѣ. ші не аратъ фжнтжнеле знде ам нзтѣ рекърде ла тїмї де невоїѣ. Тóте інеъ нз сжнт взне. Маі репедїм: нз тот че поцї стóрче дзпъ о аналоціъ кзрат матеріале, аї дрепт де а нзтѣ нзмі кзжнт ротънеск: се маі чере о аналоціъ ші маі дналтъ, о аналоціъ че о нзтїм пої вїртзале, ші каре дн ачѣса консїсте за, кзвінтеле формате дзпъ аналоціа ктзрѣі кз-

вжнт съ фїъ аналоѣе кїар ші спїретзлвї ші дн-прецізрѣрлор дн каре с'а пъскзт кзвжнтѣа дзпъ каре не ам лзат; ші днкъ ші атънчі, маі апѣлъ кзвінтеле формате, кїар ші дела рїгореа лецілор неесоравере, ла о алтъ прѣналтъ істанцъ знде апої лі се decide сóртеа дефинїтїв: ачѣа істанцъ, ачѣа жздец неапелавер есте ачѣа зс днделепт, зс днделзнгат ші ценерал, каре кїътжнд ла копфзнт, ші пзжнд іп армонїъ рїгореа чеа рече а леції кз черїнделе 'челе кзвіоѣсе але фзтсѣдеї че ші еа есте леѣе, ставереште дн зртъ формеле лїмвѣі дзпъ ачесте прїнчїпїте *equitabile*.

Еакъ прїнчїпїтеле прїп каре е детерменат, ші парте се ва детермена, а фї віне: кзлес; віне кзлегъторіъ; колектъ, колектчїзне, колекторіъ; ѣ, ші ва фї віне: скріс, скрісóрїъ; скріпт, скріптзръ, скріпторіъ, іпскріпчїзне; віне дїрепт, дїрептчїзне, дїрептзръ, дїрепторіъ; дїрес; дїрегъторіъ, дїрегъторїъ, ш. а. Ачесте тóте сжнт віне, пентркъкъ сжнт формате атъсврат лецілор че ле а ашевзат адевърата фїлософїъ посїтївъ а лїмвѣі пóстрѣ, ші ле ва консакра зсзл чѣл рзїтзнавѣр. Да де алтъ парте, кзлегать, кзлешїзне, кзлесъчїзне, кзлегъчїзне, кзлесорїъ; скрішїзне, скрісзръ, скрісътзръ; дїрешїзне, дїресорїъ ші алте асемїнї фабрікате сжнт фъръ де леції де лїмвъ, пентркъкъ, фабрікате фїнд дзпъ о аналоціъ апарентѣ, се несокотеште іптръ формареа лор кзкзрзса сїмълтанѣъ а тóте леціле лїмвѣі; де ачї віне кз ла азззл лор кзпрїнд фїорї не ленторїї де тóте пласеле, не алдїї-ї пъкъжеск везжнд кз сжнт нз нзмаї контрарїѣ лецілор лїмвѣі, чї ші свперфлзе. Іптр'адѣвър, де че съ зічї кзлешїзне, формъ інсолентъ ші сзспептъ че де авѣ аре аналоціъ дн тóтъ лїмва, кз де ші адонтаръм мїсїзнеа, комїсїзнеа, ачѣста о фъкзръм неавжнд інкътръѣ, ма нз спре а аплека ачѣстъ формъ ші аколо знде пзтем фї фъръ еа, ші де че съ рекърїї маі кзрзнд ла тазтологъа кзлесъчїзне саъ кзлегъчїзне, кжнд поцї зіче колектчїзне, каре нз нзмаї кз е форматъ атъсврат тзтзрор лецілор де лїмвъ дзпъ есапта аналоціъ а днделелепчїзнеі, чї фїндкъ тотдеодатъ аре апропїере кз кореспнззетóрїтеле італїанѣі, снпїóлѣі, фжнчѣі etc. нз віне стрїпїлъ нечї кїар зрекїлор чѣлор маі педедате: ачѣса че днкъ днсемпнзъ нз пзцїп, пентркъкъ зсзл зніверсал регзлѣзъ зніверсалїпнте гзстз ѓменїлор, ші зсзл кжнд нз фжнцѣ леѣеа, кз атжт маі тзлтъ се каде а-л респнпта.

Метораръм о сзтъ де форме, взне ші реле,

în care с ар пуге învești къвнте де ачееашу рѣдѣ-
чипь, ши адезе къ ачееашу днсемпаре ши трекъръм
къ ведегеа знеле форте стрѣне че вреж зпш съ
ле върѣскъ дн лѣмва ромънъ къ тоге къ п'ащ
печѣ о авалоціоръ печѣ тѣкар кърат, кърат мате-
риалъ: асемѣне свѣт лекціе лексіе, лезон, ле-
дѣе, дѣрекудѣе, дѣредѣе, дѣрексіон, кестіе,
кестіон ш. а. Ачестъ въ мерѣтъ атенцізнеа ро-
мънѣлор, свѣт фърѣдедеу де лѣмъв че калкъ дн
пѣчѣоре тѣте леціе еѣ: педѣнса лор ва фѣ севѣта-
реа перпетъ. Стѣлза ши фраселе челе маѣ ро-
мане свѣт інтѣнекате адезе ічѣ къ форте ка челе
деасѣпра, коле къ къвнте рѣсештѣ, гречештѣ, тѣр-
чештѣ каре сѣщъ нѣ ле прѣченѣ, сѣщъ те спарѣ де
зрѣцізнеа лор. Де кѣте орѣ нѣ де дѣре ініма петре-
кѣндѣне къ продѣптеле челе мѣнѣнате але поедѣлор
дѣн дерѣле ромъне, петтрѣче нѣ штѣм ши поѣ рѣ-
сеште ши тѣрчеште, ка съ нѣ не днпедекъм пет-
трѣчереа къ лептѣра ачелор опере, дѣнд песте
къвнте стрѣне каре сѣпѣр Дѣмнеалор свѣт къпо-
скѣте. Къ нѣ е акасъ Еліаде, штѣщъ къ ар авѣ
де къкѣр къ Дрѣганѣ ши Сарсаіліе: с'ар пѣкъжі
къ дрѣганѣ лѣтѣ тог дрѣганѣ ащ ретас; ши с'ар мѣ-
пѣна, де знде ши към ащ пѣтѣт продѣче Ардеалѣ
ши Дѣра зпѣрѣскъ атѣт апар де Сарсаіліе.

ОБСЕРВАЦІОННІ СТАТИСТИЧЕ

деспре кълѣвѣдѣзнеа пѣтѣнтѣлѣ Евронеѣ.

Есте адевърат къ пѣта къ Газетеле нѣ се
фаче отѣл печѣ днведат де професѣзне, печѣ артѣст,
печѣ агрікълѣтор; тогъшнѣ ажѣтъ мѣлѣт, къ і дн-
дѣмъв не ѳменѣ а-шн къштѣга къпоштѣнде челе
де лѣнсъ, ши а зрѣта алтор понѣръ каре не ащ
днтрѣкѣт де мѣлѣт къ провеле дн ардѣ, мѣштерѣ
агрѣкълѣтѣр ш. а. Къ ачестъ скон воѣщъ съ фак ши
еѣ ѳре кѣте ѳвсервацізнѣ статѣстѣче ши маѣ дѣне-
ралѣ ши маѣ спецѣлалѣ, дн прѣвѣнда кълѣвѣдѣзнеѣ
пѣтѣнтѣлѣ евронеан, ка лепторѣ ачестеїа, карѣ
п'ащ ѳкасізне ашн къштѣга де зѣрѣ къпоштѣнде маѣ
не ларг асѣпра есгѣї ѳіент, съ-шнѣ нѣтъ къштѣга
дѣн ачесте ѳвсервацізнѣ о сѣтъ шѣкъ де къпоштѣнде.
Стареа кълѣвѣдѣзнеѣ пѣтѣнтѣлѣ Евронеѣ
іп дѣнере

Афаръ де Јапонѣ ши Самоїезѣ карѣ дѣк дѣкъ
о віѣдѣ пѣсторѣскъ ши въпѣторѣскъ, ши афаръ де
Дѣганѣ, ажѣт тодѣ чеїмалдѣ Евронеѣ ащ локзѣнде
ставере, ши ачѣста контрѣвѣеште ѳѳрте мѣлѣт ла
кълѣвѣдѣзнеа пѣтѣнтѣлѣ Евронеѣ дн тімнѣла де

ѳадѣ. Агрѣкълѣтѣра а ѳѣкът папѣ тарѣ, маѣ алес
дн тімнѣї дѣн зрѣтъ, маѣ дн тодѣ зпгѣї Евронеѣ.
Іп спедѣе, іп Белѣдѣ, Англіа, Дѣрманіа де мѣзѣлѣ,
Фрѣнчіа де мѣзѣнѣнте, дн знеле пѣрѣдѣ але Елве-
дѣїеї, дн чеа маѣ таре парте а Італїеї, адекъ іп
Італїа сѣперїоре ши де тіжлок, лѣжнд ѳфаръ Ста-
тѣл Папѣї, дѣкъ ши дн Сведїа ши Данїмарка с'а
кълѣтѣват пѣтѣнтѣлѣ къ аквратедѣ, ши е де днсем-
пат къ прогреселе челе нѣѳе але агрікълѣтѣрѣ нѣ
провѣн дѣла пѣтѣрѣл чѣл таре ал дндѣвѣделор
каре се ѳкъпъ къ лѣкѣрѣл къштѣлѣлѣ, та дѣла дн-
дѣленѣїзнеа ѳменѣлор ши дѣла метѣделе челе взне
каре с'ащ іптрѣдѣс іп кълѣтѣвѣреа Дѣрѣнелор, аша
кът нѣдѣн маѣ ретѣне де дорѣт дн пѣтѣтеле дѣрѣ.
Дѣн контрѣ пѣтерїле челе ѳїрештѣ але пѣтѣнтѣ-
лѣ пѣжнѣ ажѣт дѣкъ нѣ с'ащ ѳолосѣт не кът се
пѣтеа, дн Рѣсіа, дн позл ретн ал Половїеї, дн
Галїдїа, Днѣгѣрїа, Тѣрчіа, Спанїа, Портѣгалїа,
Статѣл Папѣї, ши іп ретнѣлѣ днвелор Сїчіліе. Іп
ачѣстѣ дѣрѣ дѣн зрѣтъ індѣстріа е тікъ, ши тогъшнѣ
прѣдѣнѣїзнеа е авѣнданте, петтрѣкъ ѳерачетатеа
чеа ѳїрѣскъ а пѣтѣнтѣлѣлѣ пѣлѣпеште лѣнса індѣ-
стріеї ѳменештѣ.

Педечеле агрікълѣтѣрѣї.

Знеле свѣт ѳїсіче, алтеле моралѣ, алтеле дѣн
партеа днделеслѣлѣ, алтеле полїтѣче ши локалѣ.

I. Іптре педечеле ѳїсіче се пѣтерѣ: кліма,
локѣрїле мѣтѣѳсе, авсолѣта стерїлітате а пѣтѣнтѣ-
лѣлѣ, сѣщъ петтрѣкъ е сек де тог.

Фїнд кліма рѣсѣлатѣлѣ маѣ мѣлѣтор кѣвсе,
педечеле каре провѣн дѣла клімѣ нѣ се пот дѣлѣ-
тѣра къ печѣ о тіжлѣчѣре, сѣщъ пѣта къ пѣтерѣ ши
грѣстѣдѣ къштѣлѣте; аша не лѣжнѣ тѣте тіжлѣчеле
каре с'ащ адоперат сѣре а кърѣдѣ аерѣл чѣл реѣ,
лѣнсеск тогъшнѣ лѣкѣрѣторѣ сѣнетѣшнѣ ши тарѣ дн
къштѣлѣа Ромѣї, дн тарѣтеле Тоскане, ши дн мѣлѣте
пѣрѣдѣ але Лѣмбардїеї; къштѣлѣ Ромѣї атѣт де ѳе-
рѣчѣ дн антїчітате азѣ нѣ даѣ дѣкѣт о пѣсѣзізне
преасѣндѣре ла віте, ши пѣта дн тімнѣ де ѳрѣнѣ.
Дѣн контрѣ, дн Елвѣдїа, Тїрол, Салїсѣбург, Карѣн-
тіа ши алте дѣрѣ днїтре Алпѣ се ѳечерѣ продѣп-
тѣве ши стѣнчеле челе гѣле; се ѳекзндарѣ пѣтѣнтѣ-
тѣрїле челе стерпне ши палѣдѣсе але провѣнѣделор
де мѣзѣнѣнте дѣн Оландѣ; ши пѣсѣнѣлѣ чѣл сек ши
менѣнт ал Марчѣї де Брандѣсѣрг.

II. Іптре педечеле моралѣ віне де а се пѣтера
зѣра кътрѣ лѣкѣрѣ де къштн: знеле понѣрѣ еврѣпене
се десѣнѣгъ къ аверсізнеа лор кътрѣ лѣкѣрѣ къштѣлѣ-
лѣ: аша свѣт Іспанїї, Портѣгалїї, Тѣрчії ши

Евреї, дін орче дѣръ. Де педечеле ачесте се чіне маї диколо віада прѣдѣпъртатъ дела семпле-четатеа прімъ, прекум се обсервъ інтре маї мълдї агрїкълторї дін Англіа, Фрѣнціа, маї мълге пърдї але Цертманїей шї але Данїмарчеї, че нз се пѳте дїпѳка кз фрѣгалїтатеа шї кз асїдзїтатеа лѣкр-торїлор де пѳтѳжнт. Апої претареа аплекаре спре алте індустрїї, шї преждѣвката кзткъ агрїкълтѳра ар фї ментерїа чеа маї де жос. Астѳ кредїндѳ оdatъ ера фѳрте лѣдїтѳ дїтре Рѳшїї, шї пѳрѳсїаѳ лѣкрѳл кѳштпѳлѳї, шї кзреаѳ ла зрѳї ка съ есер-чїте аколо врео арте орї ментерїе. Астѳзї сѳ маї дїпѳдїнат пѳтерѳл Рѳшїлор карїї вреѳ а се фаче артеціанї; ма есте фѳрте маре ін четѳдїле челе фѳрте імпонорате але Евронеї централї.

III. Педечїле дїн партеа дїделеслѳлї стаѳ ін превїдїна кѳлтѳрѳ а агрїкълторїлор. Ін прївїндѳ ачѳста се дествїг кз лїнса кѳлтѳреї маї пре сѳс де тодї: Іспанїї, Портѳгалїї, Наполїтанїї, Сїсіліанїї, Ънгѳрїї, Ромѳнїї шї Рѳшїї; ачѳштїа дїкъ нз штїѳ траѳе фолос дїн аплекареа штїїндѳї ла агрїкълтѳрѳ, шї нз се пот депѳрта дела методзрїле вѳтрѳне ка съ дее лок дїпоїрїлор адѳкѳторїе де фолос дїдоїт.

Дїнтре штїїндѳеле челе де лїпсѳ ла пѳртареа еконотїей зна есте хемїа, деспре ачѳста аша вор-веште зн агроном дївѳдат: шї інтрѳ адевр! чїне ва пѳтѳ аспїра ла дорїтѳл тїтлѳ де агроном дї-делент, кѳнд нз кзпѳште прїн аналїсе хемїкъ каретатеа шї патѳра пѳтѳжнтѳлѳї, шї нз ва кзпѳште тїжлѳчеле де а плїнї дефентѳл тѳстекѳтѳреї пѳ-тѳжнтѳрїлор? пѳтѳсева лѳзда ѳрекаре кзткъ ѳ агрїколѳ есперт пѳлѳ н'а дїтраг віне ін прочесе-ле челе тїнзпате але пѳтрезїреї шї але доспїреї (putrefactio, fermentatio), кѳм ва пѳтѳ дїрѳнта ірїгадїзїнїле агрономѳл некзпоскѳторїѳ ал лецілор хемїче? Кѳм ва деспѳне семїндѳеле челе варїате дакъ нз кзпѳште патѳра пѳтѳжнтѳлѳї, шї дїтри-катѳл операмент фїсіолоѳїк ал веѳетаверїлор? аѳ дѳрѳ нз кемїа л'а дївѳдат пе агроном, кзткъ пентрѳ грѳѳ ѳ маї вѳп пѳтѳжнтѳл арцілос, шї кзткъ секара пѳжнтѳ де маї тїжѳ дїсемпїтате креште віне шї ін локзрїле сілічѳе? аѳ нз кемїа демзстрѳ кзткъ кзкзрззѳ се фаче шї дїтр'зїн лок шї дїтр'алтѳл, ма кѳ тотѳшї і прїѳеште маї віне кѳнд се аратѳ локѳл авзндавер деї матерїї алка-ліне? прѳпаратїзнеа вінѳлѳї, модѳл де а-ї аутевенї деселе шї зшїлореле алтерѳдїзїнї, шї де а-ї дї-

дрѳнта стрїкѳчїзїнїле — прочесѳл де а тѳѳта мате-рїеле захаросе ін вѳзтѳрї спїретосе — фаврїкареа кашїзлѳї шї а врѳнзеї каре ѳ фжнтѳлѳ де атѳте авздїї пентрѳ ачѳста дѳрї — аѳ дѳрѳ ачѳсте нз сзпг тот атѳдїї ратї де індѳстрїѳ, каре стаѳ дї стрїпсѳ лѳгѳтѳрѳ кз індѳстрїа агрїколѳ? дѳчї пѳчї зпзїа нз с'ар кѳдѳ съ стѳе ка дїрѳнторїѳ дї фрѳн-теа врежнѳї ставѳретѳжнт де дїндѳстрїѳ орї манѳ-фѳнтѳрѳ, каре п'ар авѳ кзпѳштїндѳа прїнчїпїлор дїенѳралї але знеї штїїндѳе ка ачѳста etc.

Еакѳ кѳм кѳцѳтѳ деспре агрїкълтѳрѳ дї дѳ-рїле знде ѳменїї кзпѳск фолѳселе штїїндѳї, шї штїѳ съ о аплече ка съ факѳ локзрїле маї фе-кѳнде! ма штїїндѳа нз пѳте фолосї пѳлѳ че нз се лѳдѳеште інтре попор (la science ne devient tout à fait utile qu'en devenant vulgaire *), де знде лѳ-тїнат се кзпѳште шї пѳчѳсетатеа де а редїка скѳле нацїзналї шї де а дїтрѳдѳчѳ дїтр'жиселе штїїн-дѳеле челе фолосїторїе, ка съ се пѳтѳ апѳра попо-рѳл де назперїсѳ дїтр'зїн мод секзр; пѳчї нз се пѳте жѳсгїфіка імпортанѳа чеа маре а сколелор дїаїнтѳеа попорѳлѳї нз маї кз прѳнзперѳеа моралѳ-лѳї шї а релѳцїзїнїї; скѳла ѳ деторїѳ а-л дївѳда пе ом тї кѳм съ трїїескѳ дї лѳтеа аста маї фе-рїчїт декѳт пѳлѳ акѳм, де знде апої ѳрѳ де сіне зрѳмѳзѳ, кѳт де пѳдїн арѳ а се вѳкзра попорѳл кѳнд 'шї vede сколеле (адѳкѳ пе знде сзпг) сзпг дїрѳнчїзнеа зпор обскзранѳї амбїціошї, карїї і тот кѳпѳтѳ нз ма де пѳдѳселе іадѳлѳї, ѳрѳ де кзкселе назперїсѳтѳлѳї нз се гѳндѳск кѳм съ-л ферѳскѳ!

(Ва зрѳма.)

С Ъ Р Б С Ъ Р А К.

Шїн тїжлок де Царїград
Прїмѳлѳ-мї.се Сърѳ-сърѳак,
Воїнїчѳл шї спрїптїнеї
Дар сѳрак ка ваї де ел
Кз сеїаѳа дївѳзїратѳ,
Кз шалварї де чоркѳ лѳтѳ . . . .
Котѳл чїпчї галвїнї лѳтѳ! . . .
Кз кѳтѳеша де тѳтѳсѳ . . .
Вїдѳеле 'оплетїте 'н шлѳс!
Кз пїчѳвареле 'нклѳдѳте
Кз опїнчї дїпѳжрѳватѳ:

Хързовъа
 Ші галъвъа!
 Ножица
 Ші леица!
 Къраоа
 Ші параоа!

Примъль-ми-се 'н есв ми 'н жос
 Пе-вн кал спринтен ші фрътос.
 Ънде мъргъа некезла,
 Дариградъа ресъна! . .
 Търчиі тоџі се 'нспѣтмѣнта
 Ші пе Съръ жл дитрева:
 „— Копілаш де Съръ-сърак!
 Нъ 'џі е мъргъа дін Бѣцеак?
 Де 'џі е мъргъа вжнзътор,
 Еѣ жџі сѣнт кѣтмърътор
 Ші вреѣ вине съ'а пльтеск,
 Къ авр съ'а кѣтпенеск!
 — Нъ'мі е мъргъа де вѣнзаре,
 Нічі 'мі е мъргъа де свѣтваре,
 Къ 'і воінік ші 'і пѣіѣ де Змеѣ,
 Ші 'і фъгар пе плакѣт меѣ! . .“
 Непоата Сѣлтанълѣі,
 Копіліа Хапълѣі
 Хапълѣі Тъгарълѣі,
 Пе Сървееатъ къ 'а зъріа
 Дін сараіѣ, де ла зевреа
 Ші дін гъръ-аша'ї гръіа:
 „— Копілаш де Съръ-сърак!
 Мълт ештї мѣндрѣ ші пе плак!
 Вѣпъ 'нкоаче ла зевреа
 „Съ 'џі даѣ іѣзлвчї кът жї вреа,
 Мъргъа съ 'џі жл прїмінештї
 Ші пе лок съ'а потковештї
 Къ поткоаве де арџїнт,
 Че сѣнт спорнічї ла фъџїт;
 Къ штїі фрате? пе ла пої
 Азї е меркърї, шжні е жої!
 Мжні есѣ Търчиі ла Халка
 С е жн Хайдар-Паша,

Ш' орї чїне-о ва къштїга,
 Дъпъ ел Хапъа т'а да!
 — Де'џї сѣнт драг, де'џї сѣнт пе плак
 Мжні, вжртеж ам съ тѣ фак,
 Съ вѣп Търімор де хак!
 — Копілаш де Съръ-сърак,
 Мълт 'мі ештї драг ші 'мі ештї пе плак!
 Дар еѣ, фрате, мълт тѣ тем
 Де къзларїѣ дін харет,
 Къ 'ї вѣзат, пѣжрѣ, Харан,
 Пліп де солзї марї на вн крап,
 Ш' вре-вн пѣіѣ де вїдївїѣ
 Вїдївїѣ де арџїнт вїѣ,
 Каре соаре п'аѣ вѣзѣт
 Де кънд тѣса 'а аѣ фъкѣт!
 — Де џїнѣт, џнде мї'а џїне?
 — Де треї анї е џїнѣт вїне
 Дитр'о волтъ 'птѣнекатъ
 Сѣв пѣтмѣнт, жн граждїѣ де пеатрѣ.
 — Де хрѣпїт, къ че'а хрѣпеште?
 — Де дої анї жл дѣтъреште
 Къ флоареа трїфоїлѣі
 Дін кътпїі Бѣцеакълѣі!
 — Де-адъпат, къ че'а аданъ?
 — Тот къ лѣптішор де еапъ
 Де мї'а фаче лат пе сапъ . . .
 Ш' аша, фрате, мълт тѣ тем
 Де Къзларїѣ дін харет,
 Къ пе кал де-а 'нкълека
 Ші с'а дѣче ла халка,
 Дъпъ ел хапъа т'а да!
 — Съ п' аї фрікъ
 Де нїмікъ;
 Къ пѣ 'ї кал дѣпърътеск
 Ка мъргъа іст воїніческ . . .
 Орї че-алънр
 Къ ел арїѣнр!
 Орї кънд плек
 Пасерї дѣтрек!“

(Ва зрѣта.)